

David Harvey: *Rebel Cities: From the Right to the City to The Urban Revolution*

London, Verso 2012, 208 s.

Poslední kniha urbánního geografa Davida Harveyho představuje soubor esejů, jež byly v posledních pěti letech publikovány časopisecky a pro potřeby souborného vydání pouze doplněny či mírně přepracovány. Především v závěru knihy se jedná o radikální neomarxistický text, mezi jehož ústřední témata patří vztah mezi kapitalismem a urbanizací, sociální nerovnosti, vztah mezi třídou a městem a potenciální role měst v třídním boji. Charakter knihy předznamenává úvod, jenž odkazuje na Henriho Lefebvra a jeho analýzu sociálních hnutí v šedesátých letech dvacátého století.

Knihy se skládá z aktuálních a velmi ambiciózních esejí, které překračují vědeckou analýzu sociální reality a vyznačují se radikální aktivistickou rétorikou. Harvey se zde snaží propojit současnou ekonomickou situaci s urbánním kontextem a překonat hlavní nedostatky současných levicových teorií. Vytváří nový rámec opozice vůči globálnímu kapitalistickému systému a hledá způsoby, jak skrze něj aktivizovat vyloučené vrstvy městského obyvatelstva. Konkrétní cíle pak spatřuje v ustanovení socialistické správy a zavedení odpovídající politiky, zmírnění chudoby a sociální nerovnosti, nápravě environmentálních škod a zastavení šíření destruktivních forem urbanizace.

Knihy se skládá ze dvou nepřímo navazujících celků. V *The Right to the City* je současná ekonomická situace (potažmo její krize) zasazena do širšího historického kontextu a analyzována skrze produkci nadhodnoty a akumulaci kapitálu. V opozici vůči makroekonomickému paradigmatu Harvey upozorňuje na klíčovou roli, kterou zde hraje urbanizace, a obhájí tak legitimitu geografické analýzy. Jednotlivé kapitoly této části se věnují urbánně-eko-

nomickým procesům symbioticky fungujícím v rámci globálního kapitalistického systému. Na těchto procesech Harvey ukazuje, jak je město formováno kapitálem a jaký má naopak vliv na jeho reprodukci. Nakonec vymezuje podmínky, za kterých může být sociální nerovnost překonána. Název *Rebel Cities* předznamenává hlavní otázku druhé části knihy – jakou roli hrají města při formování sociálních hnutí a třídních konfliktů? Její zodpovězení pomocí příkladů lokálního měřítka Harveymu umožňuje formulovat nutné předpoklady pro sociální změnu a nastolení stabilního socialistického systému, který by toto lokální měřítko přesáhl.

David Harvey žije v současnosti v Baltimore a v první části knihy využívá především znalosti svého bezprostředního okolí. Neomezuje se však pouze na americké prostředí, naopak pracuje s neobvykle širokým geografickým kontextem. Texty druhého tematického celku se pak věnují konkrétním, lokalizovaným událostem v Bolívii, Egyptě, Londýně či New Yorku.

Harvey překračuje tradiční, zřídka diskutovanou dichotomii urbánní–rurální, město–venkov. Města chápe jako produkt proletarizace rolníků, jež se na Západě překotně odehrála během industriální revoluce a v rozvojovém světě probíhá kvůli masivní industrializaci a vzniku ekonomických zón právě nyní. Nejvýraznější urbánní trendy současnosti – živelná urbanizace, růst suburbii a mezních měst (edge cities) – vytváří zastavěný prostor s nejasným statusem balancujícím na pomezí venkovského a urbánního.

Hlavní otázkou, s kterou se Harvey snaží v knize vyrovnat, je *právo na město*, kolektivní schopnost utvářet a měnit místo, ve kterém lidé (společně) žijí. Opora tohoto práva spočívá na dvou pilířích: za prvé, město bylo kolektivně materiálně vytvořeno (tj. budovy, silnice, infrastruktura) a jeho udržování a hladké fungování je přímo závislé na kolektivu městského obyvatelstva. Druhá rovina argumentace se opírá

o existenci společné kultury. Navzdory kolektivnímu tvůrčímu procesu není právo ovlivňovat podobu města a právo jej využívat distribuováno rovnoměrně. Nástroje k určování podoby míst a definice žádoucích způsobů využití drží v rukou omezená skupina mocných.

Harvey věří, že řešení těchto nerovností může být dosaženo skrze narušení současných vztahů mezi městem a kapitálem. Město jako centrum vytváření kapitálu představuje platformu pro spojitě procesy produkce zboží a jeho spotřeby (M. Gottdiener. „Looking at Themed Environments.“ Pp. 302–307 in J. Lin, C. Mele (eds.). *The Urban Sociology Reader*. New York: Routledge 2003). Nezanedbatelnou roli hraje město také v povzbuzování a zvyšování spotřeby – od reklamy až po organizaci prostoru tak, aby ke spotřebě nabádal svou podstatou. Kapitalisté tudíž města *potřebují*: zisky je možné investovat tak, aby stabilně generovaly další kapitál především skrze městskou výstavbu. Stabilita kapitalismu tedy vychází spíše z urbánních než čistě výrobních vztahů.

Vzhledem k roztržitému charakteru a velké obsažnosti textu se nyní pokusím představit ty nejzásadnější a nejpropracovanější myšlenky, které byly v knize představeny. První čtyři kapitoly se věnují širokému spektru konkrétních problémů – od komplexních vztahů mezi ekonomickým růstem a realitním trhem až po vytváření kulturních významů a komodifikaci městského prostoru. Harvey zde předkládá dvě zásadní myšlenky. Za prvé, spatřuje hlavní potenciál pro vznik a rozvoj sociálních hnutí právě ve stávajícím využívání kulturních významů jako hlavního motoru ekonomického růstu. Jedinečnost kolektivně vytvářených zdrojů je umně využívána ke zvyšování prestiže a ceny nemovitostí (viz koncept města jako růstového stroje v H. Molotch. „The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place.“ *The American Journal of Sociology* 1976, 82 (2): 309–332). Nárůst obchodovatelnosti s sebou ale nese

tlak na homogenizaci a masové rozšíření, neustále tedy hrozí vznik monopolu. Řešení spočívá v umělém udržování pozice, ve které jsou ekonomické vztahy dostatečně konkurenční při částečném zachování výhodných monopolistických privilegií. Kapitalismus tak heterotopie (v lefebvrovském slova smyslu) komodifikuje, ale zároveň se bez nich neobejde, tudíž se je snaží v upravené formě zachovat nebo zajímavé diference přímo vypěstovat (C. Mele. „Globalisation, Culture and Neighbourhood Change.“ Pp. 309–315 in J. Lin, C. Mele (eds.). *The Urban Sociology Reader*. New York: Routledge 1996). To lokalitě dává společný kulturní základ a identitu, na základě které je komunita snadno aktivizovatelná.

Za druhé, Harvey se zde poprvé kriticky dotýká konvenčního levicového myšlení, jež podle něj často nereflexivně pracuje s nehierarchickým, nestátním, horizontálním způsobem organizace jako jediným přípustným. Toto pojetí vnímá jako problematické především proto, že vůbec nezohledňuje otázku měřítko – na komunitní, lokální úrovni je tento způsob organizace možný, avšak na úrovni větších geografických celků a pro řešení globálních problémů je podle něj zcela neaplikovatelný.

Jak jsem již nastínila, druhá část knihy na první čtyři kapitoly přímo nenavazuje. Navzdory krátkému rozsahu se zde nachází těžiště celého díla. Vzhledem k povaze textu se ale zatím jedná spíše o náčrt myšlenek pro další rozpracování. V těchto třech kapitolách se Harvey posouvá daleko za hranice popisné a vysvětlující sociální vědy, pokládá základy novému myšlenkovému směru a vytváří politický program. Ten vychází z rozsáhlé rekonceptualizace teoretických základů levicového myšlení.

Nejprve jde o město samo – většina antikapitalistických teoretiků jej chápe jako pasivní komponentu, které dále nevěnují pozornost. Harvey na mnoha případech dokazuje opak a obrací pozornost i na urbánní reformy a fyzické změny městského prostředí, kterými se vládnoucí třídy snaží

město pacifikovat a snižovat pravděpodobnost konfliktů a povstání. Na tomto teoretickém posunu Harvey dále staví svou argumentaci. Klade si otázku, zda v sobě sama města mají potenciál k rozpoutání boje proti kapitalismu, v čem tento potenciál spočívá a jak může být mobilizován. Překonává tak převládající pohled, který automaticky přiznává městům aktivní roli jen díky jejich statusu centra ekonomické činnosti (např. B. Kohler, M. Wissen. „Glocalizing Protest: Urban Conflicts and Global Social Movements.“ Pp. 346–353 in J. Lin, C. Mele (eds.). *The Urban Sociology Reader*. New York: Routledge 2003).

V souvislosti s problémem mobilizace si Harvey všímá stále narůstající roztříštěnosti dříve (prací) jasně definovaných skupin, především díky postupující deindustrializaci. Vzhledem k absenci jednotné identity a kolektivní solidarity je organizace a aktivizace mnohem složitější. Protipólem identity založené na pracovním zařazení je ukotvení v lokální komunitě, místě bydliště a zde fungujících sociálních vztazích. Zde Harvey spatřuje velký potenciál nejen pro mobilizaci, ale především pro kontinuitu hnutí. Spolupráci s lokálně ukotvenými hnutími považuje za nezbytnou. V tomto bodě se tedy výrazně odlišuje od většiny levicových teoretiků, kteří prostorově definovaným komunitám věnují pouze okrajovou pozornost.

Je pak logické, že třídní boje a výrobní vztahy nemohou být redukovány na genderované prostředí továren – podstatné jsou kapitálové toky, jež se odehrávají v továrnách stejně jako všude mimo ně. Navíc město samo o sobě bylo vystavěno a neustále je udržováno lidskou prací vytvářející nadhodnotu. Tímto metodologickým posunem se Harveymu daří zahrnout i neustále se množící síly, jež už nejsou snadno organizovatelné na základě stálého zaměstnání: nelegální imigranti, neformální sektor nebo nárazové brigádníky – ti všichni se na produkci města podílejí. Takto se mu daří zahrnout také urbánní kontext a komunit-

ní podporu, bez které antikapitalistický odpor nemůže být úspěšný ani trvalý (což dokazuje převzatou analýzou fungování v lokálním měřítku v El Altu).

Když Harvey předestře nezbytné předpoklady pro odpor vůči globálnímu režimu a začne hledat cesty, jak jej stabilizovat, ocitá se na neprobádaném terénu. Drtivá většina dosavadního vědění o řízení města vychází z konvenčních teorií vzniknuvších v kontextu byrokratické kapitalistické governmentality a často nekritických podnikatelských (entrepreneurialist) teorií. Alternativní teorii Harvey proto začíná stavět na ideji města jako korporátní formy (viz první část knihy), zdůrazňuje zásadní roli hodnot a solidarity v rámci komunity a komplexní správu tvořenou na základě různých druhů organizace, jež nevylučují hierarchické strukturování. Tato správa je dle něj realizovatelná právě na urbánním základě, podél sousedské, oborové a pracovní linie (standardní způsob organizace – odbory). Zásadní důležitost je ale přikládána měřítku: pro kontinuitu je podstatné, aby byl systém vždy promyšlen až na globální úroveň. Východisko zde vidí v organizaci sítě samosprávních měst. Upozorňuje však pouze na zásadní otázku měřítka a samotný systém zde dále nerozpracovává.

Knihu završují dva zásadně odlišné texty věnující se dvěma čerstvým fenoménům – loňským nepokojům v Londýně a iniciativě Occupy Wall Street (OWS). Harvey se zásadně vymezuje vůči dominantnímu neoliberálnímu rámování londýnských událostí a zároveň poukazuje na to, že nepokoje jsou tím nejzjevnějším symptomem problémů současné doby: naprostá absence zodpovědnosti, lži a podvody jako norma. V závěrečné esejí o OWS pak poukazuje na brutální mocenskou nerovnováhu a její konkrétní projevy, nárokování práva na veřejné prostory a zaštiťování se tzv. veřejným zájmem. Kontroverzní formát a radikální rétorika těchto textů kontrastuje s méně angažovaným tónem první části a podtrhuje tak symbolický rozpor

mezi žádoucí distancí vědy a její aplikací v propojení s politickým aktivismem.

Díky esejistickému charakteru a velké tematické i formální rozrůzněnosti je velmi těžké knihu hodnotit jako celek. Na první pohled neunikne určitá nevyváženost. Ačkoliv její těžiště leží v konceptuálním překonávání stávajících levicových teorií a v jejím politickém akcentu, rozsahem dominují analytické eseje, již dříve publikované jako časopisecké články. Jednotlivé problémy jsou v první části analyzovány do hloubky, avšak chybí zde vzájemný přesah. Právě souvislosti mezi jednotlivými měřítky a dílčími problémy by si v první části zasloužily mnohem více pozornosti.

Druhé části knihy pak zasazené do širšího kontextu zcela chybí, a proto texty někdy působí trochu jako šité horkou jehlou. Velký důraz na překonání antihierarchického pohledu tradiční levice a apel na nutnost řešení situace až na nadnárodní úrovni jsou díky argumentaci pochopitelné, nicméně by si zasloužily podrobnější rozpracování. Stejně působí i velký důraz na jednotlivá měřítka, kterým však nakonec není věnován odpovídající prostor. Vzhledem k výchozí geografické specializaci autora je taky patrná velká nevyváženost ve prospěch materiální dimenze, ačkoliv solidaritě, identitě a hodnotám také připisuje nemalou důležitost.

Hlavní přínos knihy spočívá v její druhé části, především v přesvědčivé snaze o rekonceptualizaci a posunutí problematiky třídních nerovností, bojů a sociální politiky do nového kontextu urbánních studií. Ten svým zakotvením otevírá zcela nové pole možností jak sociálním vědcům, tak politickým aktérům. Knihu má rozhodně smysl číst pro její originální argumentaci a položení solidních (byť zatím ne dostatečně propracovaných) základů pro nový, prakticky orientovaný směr urbánních studií. Přínos textů lze najít i na jiných úrovních. Přesvědčivá a velmi užitečná je především legitimizace geografické analýzy ekonomické problematiky, texty jsou také vel-

mi inspirující pro své propojení standardního sociologického pojetí symbolické ekonomiky s geograficky založenou materiální dimenzí.

Terezie Lokšová

Costas Spirou: *Urban Tourism and Urban Change: Cities in a Global Economy*
New York, Routledge 2011, 255 s.

Turistický ruch se stal nedílnou součástí strategií, které města používají k vlastnímu ekonomickému rozvoji, budování mezinárodní image a přilákání návštěvníků všeho druhu. Ukazují to například soutěže metropolí o pořadatelství olympijských her. Celosvětový rozvoj turistiky pak zpětně proměňuje fyzickou podobu i kulturu měst a potažmo ovlivňuje jejich obyvatele. Právě touto problematikou se ve své knize *Urban Tourism and Urban Change: Cities in a Global Economy* zabývá americký sociolog Costas Spirou. Kniha je určena především urbánním sociologům, kterým netradičním způsobem ukazuje poválečný vývoj měst, jehož podobu turismus výrazně ovlivnil. Čtenáře si ale najde i mezi těmi, kdo studují turistický ruch; ti zase zjistí, jak předmět jejich zájmu ovlivňuje fyzickou podobu měst a městskou společnost. Spirou nakonec mluví i na pracovníky městských správ. Bohatý ilustrační materiál a řada případových studií slibují inspiraci pro rozvoj turistického ruchu v jejich vlastním městě.

Costas Spirou vede katedru Government and Sociology na Georgia College & State University. Vztahem turismu, volného času a městského rozvoje se zabývá přinejmenším posledních deset let a kromě mnoha článků vydal další dvě knihy: *St. Charles: The Rise of Culture and Leisure in an All-American Town* (Charleston: Arcadia 2005) a *It's Hardly Sportin': Stadiums, Neighborhoods, and the New Chicago* (DeKalb: Northern Illinois University Press 2003) s Larrym Bennettem. Spirou samozřejmě